

Domaniczky Endre

Edward Cavanagh könyvéről

Edward Cavanagh (ed.): *Empire and Legal Thought. Ideas and Institutions from Antiquity to Modernity*
Leiden, 2020. Brill–Nijhoff, 617. p.
ISBN 9789004430983

A jogelmélet, a jogtörténet és a nemzetközi jog háttérterületein mozog az Edward Cavanagh által szerkesztett tanulmánykötet. A válogatás mind a szerzők, mind a témák tekintetében izgalmas utazást ígér – térben és időben egyaránt. A szerzők nemcsak jogászok, hanem történészek vagy más tudományterülettel foglalkozó bölcse-
szek, akik különböző kontinenseken és régiókban tanultak és tanítanak, ráadásul különböző generációkhoz is tartoznak. A témák ugyancsak sokszínűek. A közös bennük a birodalom és jogi gondolkodás kapcsolatának feltárása és bemutatása, de a vizsgálódás során számos politikai, kultúr- és jogtörténeti érdekességet is megtudhatunk az egyes államokról.

A könyv egyszerre összegzi jelenlegi tudásunkat, és jelöl ki új kutatási irányokat. Nagy előnye, hogy ismert tényeket helyez új összefüggésekbe, és régi kérdéseket fogalmaz át vagy több, korábban különálló témát kapcsol össze. Az újszerűség egyik oka a jól megválogatott szerzői gárdában rejlik, amelynek tagjai sikeresen ötvözték saját kutatási eredményeiket az általuk összegyűjtött, imponáló mennyiségű szakirodalommal, amely így lehetővé teszi az érdeklődő számára az egyes kérdések további, saját szempontú vizsgálatát.

Cavanagh az előszóban megemlítette, hogy a gondolat megfogalmazásától a kötet elkészültéig négy év telt el. A szerkesztő és a szerzők munkája egyértelműen megérte a ráfordított energiát, mert egy eddigi eredményekre épülő, ám új szemléletet és kutatási irányokat eredményező, szintetizáló és gondolatébresztő munkát sikerült letenni, amely nemcsak a kutatásban, de az egyetemi oktatásban is jól használható. A jogi és bölcsészkarokon egyaránt.

E folyóirat hasábjain azonban nem kerülhetjük meg a kérdést, hogy vajon milyen üzenete van e könyvnek a közép-európai jogtörténészek számára. Egyáltalán egy ilyen interdiszciplináris kötet elkészülhetne-e nálunk, ahol a jogtörténetírás fogalmilag jóval erősebben kötődik

a jogtudományokhoz, mint az angolszász országokban? A tanulmánykötet egyik üzenete mindenképpen az, hogy nagy szükség lenne közép-európai témák és jogintézmények tekintetében is az interdiszciplináris együttműködésre. A jogtörténetírást mindenképpen megérné „kinyitni”, de ehhez a történész- és bölcsészképzésben az általános jogi ismereteket meg kellene jeleníteni, mert a jogtörténeti vizsgálatokhoz mindenképpen szükség van előzetes jogi ismeretekre. A jogtörténettel foglalkozók körének kitágítása, vagyis általában a bölcsészek felé nyitás, tehát akár klasszika-filológusok bevonása azért is előnyös lehetne, mert az azonos szakmák művelőinek sokszor unalmas monológjai így dialógussá válhatnának, amelyek egyaránt hasznosak lehetnének jogászok és bölcsészek számára.

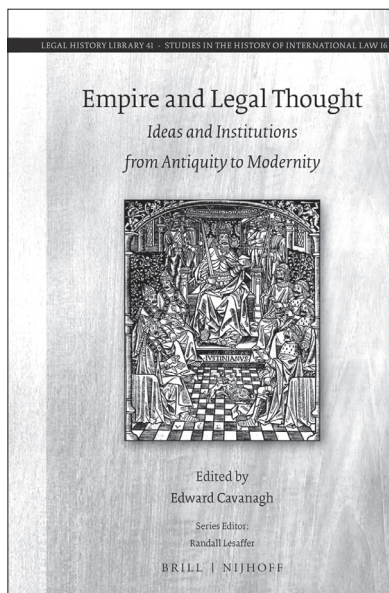
Magának a témának – birodalom és jogi gondolkodás – végiggondolása szintén sok tanulsággal járhat, hiszen ez a térség – bár az idők során többször is megpróbálta megszervezni önmagát – az elmúlt két évezred nagy részében különböző birodalmak határvidékének számított. Már a közös európai alapélmény, a római hódítás és a romanizáció is csak részleges, hiszen a rómaiak ezt a régiót csak részben tudták beolvasztani, és a nyelvi, kulturális és jogi alapokat még a meghódított területeken is elmosták a népvándorlás hullámai.

A régió későbbi története során is általában egy vagy több birodalomhoz tartozott. Annak ellenére, hogy több mint száz éven keresztül többször is próbálták homogenizálni, etnikailag máig sokszínű maradt, ahol az anyanyelv és államhatárok, akár a nagyhatalmak egykori afrikai gyarmatain, nem mindig esnek egybe. A „fél-nemzetcskéket” mégis számos szál fűzi össze, és ezek részben a jogszokások és jogi gondolkodás hasonlóságainak köszönhetőek.

Természetesen a régmúltban is voltak közös királyaink és államaink, de a modern állam kialakulásának kezdetei

ezt a régiót többnyire német nyelvű államok keretében érték. Az első modern jogszabályaink, a jogi oktatás és képzés, a jogi gondolkodás alapsémái így hasonlóak. Vajon meddig mutatható ki egy-egy nagy, a közös államapparátus és hadsereg révén működött birodalom hatása a népek gondolkodásában? Vajon az egykori közös jogszokások továbbélése hasonló a nyelvcsaládokéhoz, amelyeknél a rokonság fokozatosan halványul el, és akár évezredekken át is kimutatható? Vajon egy birodalmak periferiáján fekvő régió politikai orientációját a közös jogszokások, jogi kultúra mennyiben befolyásolhatja? A közös jogszokásokra és jogi gondolkodásra mennyire építhető közös államszervezet vagy szövetség?

Szükség lenne ezekre a kérdésekre közép-európai válaszokat keresnünk, mert egyre inkább egyértelmű, hogy az általában rövid ideig tartó saját államiság jellegzetességei és jogalkotási termékei önmagukban még az európai kontinensen belül sem tarthatnak számot jelentősebb

érdeklődésre. Viszont a régió – közös történelménél fogva – számos hasonló jogintézménnyel és jogi vívmánnyal rendelkezik, amelyek bemutatására európai és világviszonylatban is szükség lenne. Hogy csak egy közeli kelet évfordulóra utaljék: a magyar Aranybulla önmagában még a 800. évforduló kapcsán sem vált ki érdeklődést, viszont mint a központtól távoli térségekben zajló párhuzamos folyamat (amely a régió belüli történetesen Magyarországon került kiadásra), már nagyobb jelentőséggel bír, hiszen – tág értelemben – a szabadságjogok egyik legkorábbi deklarációjáról van szó. Hasonló a helyzet a vallásszabadság korai, közép-európai jogszabályba foglalásával. Végül felmerül az a kérdés is, hogy vajon a régió északi és középső részén kialakult államalakulatok jogi kultúrája hatással volt-e a déli – balkáni – államok jogfejlődésére is? Ha igen, milyen mértékben és területeken?

Rend és lélek? Mintha egymást kizáró fogalmak lennének. Jóllehet a rendfenntartás az állam feladata, amelyet lelkiismeretesen kell ellátnia, a lélek mégis inkább szellemi szubsztanciája az élő entitásoknak. Az állam továbbá nem természetes, hanem jogi személy, mivel személyisége csak mesterséges konstrukció – a jogi gondolkodás fejlődésének eredménye –, hiszen nincsenek érzelmei, miközben jogok és kötelezettségek alanya, tehát jogi személy lehet. A modern kor történetében az állam és a nemzet fogalma szorosan összefonódott. Így számos esetben ugyanannak a jelenségnek, nyers meghatározásban a politikai jogokkal rendelkező népnek az institucionalista (az állam) vagy a szellemi-érzelmi oldalról való megközelítését (a nemzet) jelenti.

Drócsa Izabella jelölt ennek a kettősségnek a büntetőjogi megvilágítását tűzte célul a két világháború közti Magyarország viszonylatában. Értekezésének címe *Rendtörvények a két világháború között, különös tekintettel az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. évi III. törvény anyagi és eljárásjogi elemzésére a Budapesti Királyi Törvényszéken kialakult bírói gyakorlaton keresztül*, témavezetője Horváth Attila egyetemi tanár, alkotmánybíró volt. A nyilvános vitára 2021. március 18-án délután került sor a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. A vita a járványhelyzet miatt online formában zajlott.

A jelölt először online prezentáció keretében röviden ismertette téziseit, majd az opponensek, Barna Attila tanácskezelő, egyetemi docens (SZE) és Tóth J. Zoltán egyetemi docens (KRE) kiemelték a dolgozat hiánypótló jellegét, a sokrétű módszertanát, ezek közül is a dogmatikai elemzést, a normatörténeti leírást, a normák hatályosulásának jogszociológiai bemutatását és a jogösszehasonlítást is, mindamelllett, hogy a jelölt önálló, értékelő megállapításokat is végez, és nem veszik el a módszerek sűrűjében. A dogmatikai módszer iránti érzék és alaposság dicsérete a vitán is előkerült, különösen annak fényében, hogy a jelölt több további, a dogmatikát is érintő kérdéseket kapott, amelyet körültekintően megválaszolt, állás-

A közép-európai régióval kapcsolatos kérdéseket és témákat hosszan lehetne sorolni.

Vagyis a közép-európai jogtörténész szemével nézve szükség lenne egy nyelvi, etnikai, kisállami kereteken felülemelkedő olyan tanulmánykötet összeállítására, amely e birodalmak határvidékén létező kultúrák és államok közös jogi örökségének feltárására és bemutatására koncentrálna. Természetesen egy ilyen kötet nem oldaná meg valamennyi, évszázadok óta felgyülemlett problémánkat, de azok kibeszélése felé tett hatalmas lépést jelenthetne.

Edward Cavanagh tanulmánykötete tehát nemcsak új eredményeket tartalmaz, izgalmas munka, hanem – a közép-európai, jogtörténettel foglalkozó kutatók számára – gondolatébresztő olvasmány is, amelyből számos ötletet meríthetünk.

SZEMLE

Rigó Balázs

Rend a lelke mindennek!

Beszámoló Drócsa Izabella doktori értekezésének nyilvános vitájáról

pontját megvédte. A vitán a hozzászólók kiemelték a mű interdiszciplinaritását, és azt, hogy politikatörténeti, társadalomtörténeti szempontjai révén a Horthy-korszak megítélését is új keretekbe helyezi.

Hogy a dogmatika a feltárt hatalmas mértékű levéltári forrás és a történeti szakirodalom mélységi áttekintése mellett mennyire lényegbevágó a disszertációban azt a következő felsorolás is jelzi. Így az értekezésben megtalálható az államellenes bűncselekmény,¹ államfelforgatás, nemzetragalmazás,² államrend és köztársaság védelme, állami és társadalmi rend védelme,³ politikai bűncselekmény, népköztársasági államforma megdöntésére irányuló bűncselekmény, királlysértés, királyság intézményének megdöntése,⁴ izgatás, politikai elítélt fogalmak mellett a vita során megalkotott Magyarország törvényeken alapuló alkotmányos rendjének fogalma a törvényes/alkotmányos rend helyett. A jelölt az alábbi fogalmakat korhűen, az adott kontextusba illesztve használta. Ugyanakkor nemcsak a dogmatikai különbségek, a bírói gyakorlat esetleges eltérései, az interpretációk és ebből fakadóan a jogi minősítések különbözőségei, hanem a kor közjog- és büntetőjog-tudományának az eltérő mélységű elemzései, megközelítései is gondot okoztak. Ez a kortársak által keltett inkoherencia vezetett a törvényes/alkotmányos rend fogalom-pár – amely korántsem szinoni-